

Fiske

seminarium

näsåker

I Näsåker hölls i den 26 september ett seminarium om fiskvägar. Arrangörer var Nipakademin, Eds Fiskevårdsområdesförening och Älvräddarnas Samorganisation och syftet var att hämta in och sprida kunskap om fiskvägar eller faunapassager som de också kallas. Men varför ska vi ha fiskvägar?

När vattenkraften byggdes ut i Sverige var detta ett steg i den modernisering som skedde över hela Europa. Elen stod för värme och ljus och drev ett oändligt antal maskiner i industrin. Utan vattenkraften skulle Sveriges industri aldrig någonsin kommit så långt som den gjort. Samtidigt var medvetenheten om miljöskador på den tiden väldigt låg. Man kan med fog säga att miljöarbete som vi tänker oss idag överhuvudtaget inte existerade. Tanken att moderniseringen av samhället skulle innebära några som helst nackdelar fanns inte hos någon. Tvärtom härskade då till hundra procent synsättet att människan bör behärska naturen och använda den till nyttigheter, begrepp som biologisk mångfald eller ekosystemtjänster fanns inte. Detta återspeglas också i det faktum att samma år, 1909, som beslutet om bygget av Porjus kraftstation togs, uppstod också Naturskyddsföreningen och den första nationalparken skapades i Abisko och på åtta andra platser. Nationalparkerna var närmast att betrakta som ett sätt att skapa friluftsmuseer, något skulle sparas till eftervärlden nu när vi skulle ta naturen i besittning.

Idag är synen på miljö och natur annorlunda eftersom vi har utfört massiva forskningsinsatser som visar att biologisk mångfald är fundamentalt viktigt för att ekosystem ska överleva. Och ekosystemen är i sin tur viktiga för allt levande på jorden eftersom de utgör basen för till exempel syreproduktion och kolcyklerna. Utan biologisk mångfald inget liv; eller ännu mer precist uttryckt; livet på jorden be-

står av den totala massan av biologisk mångfald. Utrymmet mellan urberget och stratosfärens yttersta gräns kallar man för vår biosfär och den består av samtliga jordens ekosystem med sin biologiska mångfald och vi människor är en del av den, vi står inte på något sätt utanför de lagar som utgör gränserna för livet på jorden.

I strömmande vattendrag som våra älvar är ekosystemet utsträckt i flera dimensioner. Älvens ekosystem börjar vid källflödena och sträcker sig hela vägen ned till mynningen i ett fungerande ekosystem där alla djur och växter är beroende av varandra för sin överlevnad. Samtidigt sträcker sig älvens ekosystem in i strandzonerna och även under älvbotten; älvens vatten interagerar med grundvattnet. När vi byggde vattenkraften stängdes ekosystemet av, i en utbyggd älv är livet uppdelat i massor av fickor mellan kraftverksdammarna och den viktigaste parametern för just älvens ekosystem är borta, kontinuiteten från källflöde till mynning. Dessutom regleras älvens vatten efter vårt behov av el och inte efter behovet hos de organismer som lever i älven. I Ångermanälven är detta extra märkbart eftersom vattenregleringsföretaget enligt domslut får nyttja så kallad nolltappning. Det innebär att den flödande älven plötsligt ändrar sig till stillastående sjöar mellan kraftverksdammarna. Det finns inga organismer, vare sig fiskar eller växter som är gjorda för att leva i strömmande vatten under halva dygnet för att sedan leva i stillastående vatten andra halvan. Nolltappningen innebär alltså en mycket stor påfrestning på bland annat fiskarna i älven. Så här har det varit sedan mycket lång tid tillbaka, men nu har det skett saker både på det juridiska området och även det ingenjörsmässiga samtidigt som miljömedvetenheten ökat.

Idag är det möjligt rent tekniskt att bygga fiskvägar som fungerar både uppströms och nedströms. Det betyder att fisk som lax och öring kan vandra igen mellan kraftverks-

dammarna. Dessutom kan de forskare som arbetar i fält visa på mycket bra resultat av lekvrådesrestaureringar. I Finland har man också upptäckt att lax leker i biflödena till älvarna om huvudfårans lekplatser inte längre finns kvar.

Och vi har sedan 1999 en ny lagstiftning i Sverige vid namn Miljöbalken. Den möjliggör omförhandlingar av de vattendomar som togs när kunskapen om miljön var på en mycket låg nivå, allt för att ge möjlighet att restaurera biologisk mångfald. Nu har vi också dessutom Vattendirektivet som är en sameuropeisk lagstiftning som införs i Sverige. Fem vattendistrikt har under några år arbetat med att kartlägga samtliga sötvattenförekomster i Sverige och en första åtgärdsplan har tagits fram. I vårt distrikt, Bottenhavsdistriktet, har man som i de andra kunnat konstatera att just kraftverksdammar är ett av de absolut största problemen för att kunna nå det mål som vattendirektivet stipulerar; god ekologisk status eller den andra graden som också är den lägsta; god ekologisk potential. Ett viktigt portalstycke är att inga vatten får försämrats längre ur ekologisk synvinkel.

Det som Miljöbalken ger rätt till är att kraftverksägaren ska tåla en produktionsförlust på fem procent för att erhålla ett bättre tillstånd i vattenmiljön. De fem procenten är det vatten som ska spillas för att förhindra torrfåror och som också behövs för att få fungerande fiskvägar. Så ingen kräver att dammarna ska rivs ut, även om man ibland kan tro det när man lyssnar på klagolåten från kraftproducenterna. Det som behövs och som är givet av svensk lagstiftning är alltså fem procent. För det kan vi återskapa en del av den biologiska mångfald som försvunnit och samtidigt skapa grunden för en hållbar näring, sportfiske. Beräkningar av forskare visar att ett naturligt reproducerande lax- och havsöringsbestånd kan ge tusentals nya arbeten, framförallt i glesbygden. Samtidigt skulle en storskalig restaurering av

våra älvar skapa bygg- och anläggningsarbeten under tiden som de byggs. Med andra ord skulle fiskvägar vara bra för både naturen självt och för oss som bor här. Tekniken finns att bygga dem, lagarna ger oss möjlighet att kräva detta och det enda som fattas är politisk handlingskraft. Riksdagen tog nämligen ett beslut år 2006 att fiskvägar ska byggas och att det är regleringsföretagen som ska bekosta dessa. Men regeringen långhalar beslutet genom att inte verkställa det. För att upplysa om dessa möjligheter hade vi seminariet i Näsåker och samtliga som besökte det var mycket nöjda med dagen. Fiskeriverket, Kammarkollegiet, länsstyrelser och en stor mängd människor från lokala fiskevårdsområden deltog. Tyvärr lyste de flesta kommunpolitikerna från Sollefteå med sin frånvaro, men kanske de redan kan frågan eftersom man tagit ett beslut om en förstudie om fiskvägar i kommunfullmäktige denna sommar.

Föreläsare var Christer Borg som har en seminarie-serie för Sportfiskarna denna höst, Anne Laine från Finland och där projektledare för det största restaureringsprojektet i Europa, Erik Degerman från Fiskeriverket som berättade om tekniken att bygga fiskvägar och Birgitta Malm-Renöfält från Umeå Universitet som förklarade älvens olika biologiska dimensioner på ett mycket bra sätt. Seminariet avslutades med att gruppen från Vilhelmina, Vojmåns Vänner och arrangörerna beslöt att arbeta vidare på frågan gemensamt eftersom vi då har engagerade människor från källflöde till mynning, en bra förutsättning för att lyckas med projektet – Levande Älvar.